

DIALOOG OF VERKONDIGING ?

Ds. W. L. Kurpershoek (*Vryheid*)

INLEIDING: DIALOOG OF VERKONDIGING ?

In die sendingwêreld is dit 'n onderwerp wat sentrale belangstelling geniet. Tereg, omdat geleenthede vir ontmoeting van aanhangers van verskillende godsdienste nooit groter was as vandag nie. Elke sendingwetenskaplike en ook meeste van die sendelinge het vasstaande gedagtes oor hierdie vraagstuk.

Die laaste tyd het egter bowendien 'n neiging duidelik geword by sekere wetenskaplikes, om mense in te deel op grond van hulle reaksie ten aansien van die vraag wat hierdie onderwerp stel, bv. die steeds meer voorkomende onderskeiding van die sg. 'Evangelicals' en 'Ecumenicals'.

D. J. Bosch bv. skryf telkenmale¹ oor hierdie onderskeiding. Hoewel hy kritiek lewer op beide groeperings, lê sy simpatie duidelik aan die kant van die 'Ecumenicals'. Hy verwys die 'Evangelicals' dat hulle teen dialoog is. Maar hy ontwyk 'n eie standpuntbepaling oor hierdie saak in sy „*Heil vir die wêreld*”, wat wel beskou kan word as sy „*Inleiding tot die Sendingwetenskap*”. Oor die 'Evangelicals' skryf hy: „Wat die nie-Christelike godsdienste betref is 'evangeliese' teoloë geneig om hulle as produkte van die gees van die gevalle mens te beskou . . . Indien hy die evangelie wil aanneem moet hy sy rug volledig op sy heidense verlede keer en die evangelieboodskap onvoorwaardelik aanvaar”²¹.

Ek vind hier geen fout met Bosch se weergawe van die „evangeliese” standpunt nie (dit is heeltemal bybels!), maar wél met die kennelik met Bosch se kritiese beoordeling sonder om self onomwonde sy standpunt te stel.

Tog blyk daar op hierdie punt van dialoog of verkondiging 'n amper-babiloniese spraakverwarring te heers. Ek het die afgelope tyd in tientalle sendingwetenskaplike werke gesoek na 'n duidelike en helder definisie van wat onder 'dialoog' verstaan moet word. Ek kon nie daarin slaag nie, o.a. a.g.v. die feit dat selfs diegene wat uitvoerig oor dialoog skryf, versuim om 'n definisie te gee.

Ook val die ambivalensie by sommige missioloë op wanneer hulle oor ons onderwerp publiseer. 'n Duidelike voorbeeld daarvan is Verkuyl. In 1975³ sê hy⁴: „Baie praat van 'n teenstelling tussen proklamasie en dialoog; ek oordeel dit 'n ydele, nuttelose speletjie. Hy wat uitgaan van die geloof in Jesus Christus, weet dat die boodskap van die 'Ryk van God' uitgaan na alle skepsels . . . Dit sluit die roeping in om ons boodskap ook oor te dra aan mense wat opreg toegewy is aan 'n ander geloofsoortuiging en wat innerlik protesteer teen ons vervulling van ons missionêre taak wat hulle beskou as 'n arrogante inbreuk in hulle lewens en as opdringerigheid. Dit is van wesentlike belang dat ons hierdie element van inbreuk, opdringerigheid ens. soveel moontlik minimaliseer, nie net deur persoonlike nederigheid nie maar ook deur ons bereidheid om te luister én om te praat, om te leer en om te kommunikeer.

Ons weet dat God die Vader, die Seun en die Heilige Gees kan praat en ook werklik praat buite die sfeer van die kerk en buite die bladsye van die Bybel." Hierdie en soortgelyke uitsprake maak 'n mens bevrees dat Verkuyll te veel waarde heg aan die dialoog. Maar dan sê hy in 1978⁵ in sy afskeidslesing by die Vrye Universiteit: „Ons leef in die westerse samelewing in 'n tyd waarin die oortuiging, dat die Evangelie van Jesus Christus werd is om deur alle mense aanvaar te word, dat Jesus nie slegs 'n messiaanse mens' was nie, maar DIE Messias en DIE weg (nie slegs een van baie nie) . . . onpopulêr is. Die atmosfeer van die westerse samelewing is vol van relativisme, agnostisisme, sinkretisme en indifferensie. Nadruk op die onvoltooide taak van die wêreldsending lyk op intoleransie en arrogansie; dit is 'n onpopulêre onderwerp en selfs 'n tema wat spot en hoon kán oproep." Dan voel jy darem weer 'n bietjie getroos . . .

DIALOOG — soos gesien deur 'n aantal teoloë

JOHN R. STOTT, 'n baie belangrike (,evangeliese') teoloog, het dialoog so omskryf: „Dialogue is a serious conversation between two individuals or two groups in which each is prepared to listen as well as speak, and learn as well as teach. There is no need whatever in such a conversation, for our Christian commitment to Christ to be compromised. The purpose and reward of true dialogue is mutual understanding. I want to listen to the other person in order to understand him. I can bear witness to him sensitively if I have taken trouble to understand him. This is the point of dialogue. It leads to witness and proclamation, but it is not to be a substitute for proclamation”⁶.

Ek glo dat min onder ons fout sal vind met hierdie definisie as sodanig. Dit gaan Stott klaarblyklik slegs om die verkryging van insig in die geestelike en kulturele agtergrond van die heiden. Maar ek wil tog hier die vraag stel of dit is, wat met dialoog in die moderne sin van die woord beoog word.

Soos ons uit ander definisies sal sien, beoog die dialoog méér, nl. 'n gesprek tussen twee gelyke partye met gelyke regte, waarin die een party (die Christen) hoegenaamd nie toegelaat word nie om aanspraak te maak op die uniekheid van sy religie nie.

Ook glo ek dat die meeste voorstanders van dié dialoog beswaar sal maak teen die laaste deel van Stott se definisie dat dialoog uitmond in getuienis en proklamasie, maar geen vervanger daarvan kan wees nie. Trouens, dit kan nie meer 'n wesentlike dialoog genoem word nie. As jy op Stott se spoor gaan is dialoog niks anders as voorstudie vir die sendeling nie, wat bedoel om die mense aan wie hy die Woord gaan verkondig goed te leer ken sodat hy die Evangelie op die regte wyse kan verkondig, gerig op die wesentlike punte van die heidendom.

D. C. MULDER, die godsdiens-fenomenoloog van die Vrye Universiteit, is een van die luidrugtigste en felste voorstanders van dialoog. Hy neem stelling teen die gedagte dat dialoog 'n vorm van hulpverlening by die sending is⁷. Sy standpunt is dat dialoog

sending in optima forma is en moet wees. Hy onderskei dialoog in enger sin: gesprek tussen twee persone of twee groepe en dialoog in ruimer sin: kontak, ontmoeting tussen twee groepe wat nie noodwendig die vorm van gesprek aanneem nie. Bowendien is dit veral die houding, die „attitude”, wat aangeneem word, nl. openheid en respek vir die opvattinge en gedrag van andersgelowiges en andersdenkendes. Dialoog is dan die alternatief vir ’n antitetiese en veral vir ’n antagonistiese houding teenoor andersdenkendes. Hy konkludeer: „Van tyd tot tyd sal die kerk haarself moet afvra wat dit vandag beteken om gestuur te wees.... Dié dialoog moet beskou word as ’n middel tot getuienis.... Hy wat vandag nog ’n antitetiese, agressiewe sendingaktiwiteit bedryf, staan die ewangeliese getuienis in die pad.”

A. CAMPS, ’n roomse missioloog in Nijmegen, Nederland, neem sy uitgangspunt in die skeppingsverbond met Adam, wat hernuut is met Noag. Gevolglik begrens in Genesis 1—11, „die tydperk in die heilsgeskiedenis openbaar ’n vae maar nogal oop opvatting oor die moontlikheid van redding in ander godsdienste”⁸. Hy erken die rebellie van die mens, maar beskou dit as ’n individuele en nie as ’n kollektiewe saak nie. Hy erken dat die Bybel die godsdienste kritiseer maar relativeer dit as hy sê: „Ons moet hier lig loop en die bybelteks beskou in die lig van die konteks van die tyd. Monoteïsme was aan die terugtrek. Daarom is dit nie die geëinde konteks om ’n oordeel oor die ander religies te vorm nie. Die genadeverbond met Abraham hef nie die skeppingsverbond op nie en die betekenis van die genadeverbond word duidelik in Jesus Christus. Daarom is God se openbaring progressief en God wil dat die mens ook progressief antwoord in sy eie religie. Sending is om die mens op dialogiese wyse te help progressief word so dat hy vóórtgaan ván sy eie religie ná die christelike religie, enersyds omdat die mense geroep word tot bekering en tot ’n reaksie op Godsopenbaring in Christus. Andersyds is dit dialoog omdat hulle antwoord nie in teenspraak met hulle vroeëre antwoord verkeer nie, dog dit vervul, aangesien dieselfde Woord van God aktief is in skepping en verlossing.” M.a.w. Camps meen dat ’n heiden in sy eie religie alreeds ’n positiewe antwoord gegee het, maar dit is nog nie positief-genoeg nie. Dit moet ook nog die aanvaarding van Christus insluit.

A. G. HONIG⁹, van Kampen, maak die stelling: „Die dialoog kan eers begin nadat ek die anders-gelowige (L.W.: die ANDERS-GELOWIGE!) geleentheid gebied het om sowel vir homself te besluit as om hom te laat uitspreek wat sy geloof en sy geloofsbeleving is. Alleen op die manier word ruimte gemaak vir die koms van die Heer tot ons. Anders staan ons Hom in die weg. Ons moet die ander ernstig neem. Dit beteken ook dat die Heer met hom besig was — ook voordat ons hom ontmoet....” As agtergrond vir hierdie opvatting gee Honig self insiggewend die volgende basis: die kerklike boodskap roep afwysing en afkeer op by die andersgelowiges, terwyl hy ontken dat dié afwysing wesentlik die verset van die sondige menslike hart teenoor die prediking van die genade is. Hy meen dat hierdie redenasie te veel gebruik word as ver-

skoning vir die gebreke van die kerk. Ons moet erken dat dié afwysing dikwels nie Christus afwys nie maar die daade van die Christene afwys. Dit hang saam met wat die ongelowiges van die gelowiges ondervind het.

M. M. THOMAS¹⁰, 'n baie bekende voorstander van dialoog uit Wêreldraad-kring, sê baie kort en duidelik: „Sending is nie meer 'n keuse tussen Christendom en ander godsdienste nie.”

PAUL KNITTER¹¹ handhaaf 'n baie ekstreme standpunt: „All religions can and do serve as mediators for the love and grace of the one God.” Hy beskou die inkarnasie as 'n voortgaande gebeurtenis. Hy praat selfs oor die moontlikheid van „ander Christusse”.

KARL RAHNER¹² het oor die dialoog sekere stellings gemaak, waarvan ek drie opsom: (1) Die evangelie is uniek en absoluut. (2) Voordat die evangelie intree in 'n nie-christelike religie, bevat dit ook reeds bonatuurlike elemente op grond van genade wat op rekening van Christus staan. Daarom kan so 'n religie beskou word as legitiem, ook al sien ons dwalings en bederf in dié religie. (3) Die christen ontmoet in werklikheid nie 'n nie-christen nie, maar 'n anonieme christen, wat nog net nodig het om 'n belydende christen te word.

H. R. SCHLETTE¹³, se konklusies kom neer op: (1) Heilsgeskiedenis moet onderskei word in algemene en besondere heilsgeskiedenis. Binne die algemene heilsgeskiedenis is die nie-christelike religies legitieme heilswêë. (2) Die lewende God wil en verleen aan alle godsdienste legitiemiteit. (3) Hierdie legitieme heilswêë lei, deur duisternis heen, tot die lewende God. (4) Die oorgang van religie tot Christendom is enersyds meer as louter verlenging van die vroeëre religie en vernietig dit andersyds nooit volledig nie. Dit vervul slegs.

RAYMOND PANIKKAR stel dit nog skerper: (1) Elke outentieke religie is 'n heilsweg. (2) Onbekend en verborge werk Christus in alle godsdienste. Hy is die volheid van elke religie. (3) Sakramente en ritusse van elke religie is genade- en heilsmiddel.

Uit rooms-katolieke kring stel JOSEPH HEISLBETZ¹⁴: (1) Die nie-christen is verplig om sy eie volksreligie te aanvaar. (2) Die veelheid van die religies is deur God gewil. (3) Die motief van sending moet wees om die reeds-aanwesige anonieme christendom die amptelike religie van die volk te help maak.

As woordvoerder uit die protestantse teologie en missiologie noem ek J. VERKUYL¹⁵. In sy *Inleiding* gaan hy baie uitvoerig op hierdie saak in. Hoewel hy ook hier pragtige opmerkings maak, kom hy uiteindelik tot uitsprake wat 'n nadere ondersoek en bespreking vereis. (1) Oor aanhangers en geloof van Boeddhisme en Islam bv. het niemand die reg om 'n laaste waarde-oordeel uit te spreek nie. Daar bestaan 'n diepste geheim wat alleen aan God bekend is. (2) In die lig van die sogenaamde algemene skeppingsopenbaring in die geskiedenis van die religies, noem Verkuyl voorbeelde van kontak uit die Ou Testament tussen die HERE en mense buite die kring van Israel: Melgisedek (Gen. 14), Abimeleg van Gerar (Gen. 20), Jetro (Exodus 18:22), Bileam (Num. 22). Hy vervolg: „Wat het God gedoen toe die Veda's oorgelewer is? Wat

het plaasgevind tussen God en Gautama Boeddha toe Hy die Bodhi in ontvangs geneem het? Wat het gebeur in die relasie tussen God en Mohammed, toe Mohammed in die spelonk Hira besig was om te mediteer? Myns insiens kan ons, as ons hierdie soort vrae vra, nie konkludeer dat die reaksie van sulke sleutelfigure in die religies in dergelike situasies openbaring van God is nie; maar dat God Hom besig hou met mense. Dat God se aanraking werkzaam is, moet in die lig van die Bybel aanvaar word. In daardie lig moet bely word dat God nie slegs werkzaam is in die natuur en in die geskiedenis van volke en in die religies nie, MAAR DAT HY 'N GESKIEDENIS HET MET ELKE MENS" (hoofletters van W. L. K.).

As agtergrond en basis van religies en religiositeit noem Verkuyl „die drama wat hom afspeel tussen God en die mense”, en hy wil dit slegs beskou in die lig van die sgn. 'tri-polêre relasie' waarbinne die mens funksioneer. Hierdie tripolêre relasie ontleen hy aan Beyerhaus, die drie invloede waaraan die mens blootstaan en waarbinne hy tot sy religieuse antwoord kom. Die drie pole is: (1) die straal van God die Skepper en sy skeppingsopenbaring, waarbinne die mens leef, beweeg en bestaan; (2) die sfeer van menslike reaksie, repressie, projeksie, soek, tas, dwaal, verlang, en vlug; (3) die invloed, ten goede of ten kwade, van wat Galasiërs 4:3 en 9 noem die 'eerste beginsels van die wêreld', of soos die Nederlandse vertaling dit weergee, die 'wêreldgeeste', die *στοιχεῖα τῆς σαρκὸς*. Met Berkhof meen Verkuyl dat daarmee bedoel word mites, ritusse, adad-sisteme, konsepsies ens. Maar die konklusie van Delling¹⁶ lui dat dit alle godsdienste voor en buite Christus is! Hy wys spesifiek die Verkuyl-opvatting af. Hierdie drie-poligheid is die diepste raaisel van die religiositeit. Verkuyl vra dan ook: „Wie sal ooit kan sê hoe hierdie drie invloede werkzaam is in elke religie en in elke mens? God alleen weet dit.

Verkuyl weier om 'n verklaring vir hierdie verskynsels te soek, maar roep almal op om rekening te hou met die feit dat die Skepper van hemel en aarde leef en Homself nie onbetuig laat nie en hy verwys na Hand. 14:17. Dit word raaiselagtig wanneer Verkuyl enersyds pragtige Skriftuurlike opmerkings maak oor die betekenis van Christus vir alle mense, bv.: „By die kruis van Jesus skiet al ons goedkoop oordele oor wat goed en waardevol is in die religies en kulture van die mense, kort”; en: „In die gekruisigde en opgestane Heer strek God versoenend sy hande uit na die hele kosmos en tot mense van alle religies.” Hy sluit egter daardie paragraaf af met: „Theologia religionum onder christologiese aspek beteken: om te speur na die voortwerkende Christus en om te let op die tekens van die Messiaanse Ryk midde in die religieuse lewe van die mense binne en buite die mure van die kerk.” En: „Ons moet nederig attent wees op die werk van die Gees... oral in die wêreld, ook in die veranderingsprosesse in die religies.”

KONKLUDEREND glo ek dat die heersende tendens vra dat ons tot 'n dialoog met die ander religies móét kom as 'gesprek op basis van gelykheid'. Ek definieer dit as: „SAMESPREKING VAN GELYKGEREGTIGDE RELIGIES.” Hierdie dialoog moet die

Christen nie slegs in 'n sfeer van nederigheid voer nie, maar hy moet ook allerhande apologieë vanweë sogenaamde sondes, gebreke en foute van Christene en kerke in die verlede teenoor ander volke en religies aanvoer. Ek definieer dit as: „SAMESPREKING MET SKULDGEVOEL.”

Hierdie dialoog mag nie begin met die besef: ‚Ons het dié Woord vir die wêreld’ nie, maar moet aanvaar: Elke religie het van God gegewe bestaansreg. Ek noem dit: „SAMESPREKING MET REDUKSIE.’

DIALOOG — taalkundig en eksegeties

Ons woord dialoog is afgelei van die Griekse *διχλεγομαι* en *διαλογος*. In klassieke en hellenistiese Grieks het dit beteken ‚n bespreking hou’ of gewoon ‚met mekaar praat’. Socrates, Plato en Aristoteles het dit wel ’n meer filosofiese inhoud besorg, maar mettertyd het ander betekenis daarvoor in die plek gekom¹⁷. Die Septuaginta gebruik dit vir die piël van *dabar* in twee betekenis: spreek tot of sê vir iemand (Jes. 63:1) en vir praat mét iemand (Ex. 6:27). Schrenk konkludeer uit die Joodse hellenistiese Grieks: Die woord word nie slegs vir konwersasie en onderhandelinge gebruik nie, maar ook redelik dikwels vir ’n toespraak. Dit is belangrik dat Schrenk sê: „In the NT no trace of the classical use is to be found. What is at issue is the obedient and percipient acceptance of the Word spoken by God, which is not an idea, but the comprehensive declaration of the divine will which sets all life in the light of the divine truth.”

Dit spreek vanself dat indien êrens, die dialoog in die drie vorme wat ek bo genoem het, in die boek Handeling sou moes voorkom. Handeling is beskryf die meeste kontak tussen die Evangeliste en aanhangers van allerlei godsdienste. Dit is opvallend dat *διαλεγομαι* voorkom in hfst. 17 tot 20 waar Paulus kontak maak met die Griekse religie-aanhangers. Maar nie een enkele keer word daárvoor die woord *διαλεγομαι* gebesig nie! In hoofstukke 17, 18 en 19 word dit gebruik vir ‚samesprekings’ met dissipels óf met Jode in die sinagoges. In hfst. 20 word dit twee maal gebruik vir sy prediking in die gemeente van Troas.

Ek beklemtoon: In 17—19 het Paulus samesprekinge gevoer, nie met aanhangers van heidense religies nie, maar met Jode en Christene, d.w.s. met mense met wie hy ’n GEMEENSKAPLIKE UITGANGSPUNT gehad het en ’n gesamentlike basis vir die gesprekke, nl. hulle geloof in die HERE en hulle aanvaarding van die Ou Testament as Woord van die HERE. Daarteenore is dit opvallend dat Paulus in Athene, sodra hy tot die heidene spreek, nie ’n enkele maal gebruik maak van *διαλεγομαι* nie, maar van *ευαγγελιζειν* en *καταγγελλειν*, albei woorde waarby allermens van ’n dialoog maar van verkondiging sprake is (vs. 18 en 23).

MY KONKLUSIE kan baie kort en duidelik wees. DIE SKRIFKEN NIE DIE DIALOOG IN DIE SIN VAN DIE MODERNE MISSIOLOGIE NIE. Dialoog as ‚samespreking van religies’ wat gelykberegtig is, is vreemd aan die woordgebruik van die Skrif. ‚Dialoog

met skuldgevoel' is ondenkbaar in die lig van die Bybelse opdrag om 'n *comprehensive declaration of the divine will* te proklameer. *„Dialog met reduksie*' omdat alle religies van God sou kom, is ondenkbaar en onaanvaarbaar omdat dit verkondiging eintlik oorbodig maak, terwyl verkondiging die deurlopende opdrag van die Skrif is.

DIALOOG — *die werklike agtergrond*

Ons het hier met 'n baie komplekse problematiek te make. Dialoog is nie 'n modegier nie, maar 'n saak met diep ineen-gestregelde wortels. Ek wil 'n poging waag om kortliks 'n aantal van dié wortels op te som. Aanspraak op volledigheid kán en mág ek nie in die opsomming of weerlegging maak nie.

Een van die belangrikste wortels is die GODSDIENSHISTORIESE OPVATTING. Daarby sluit ek ook die ingrypende vraagstuk van die religie-begrip in. Ons het bv. Camps se bewering wat alle godsdienste in die periode van Adam tot die Babiloniese spraakverwarring grond én legitimeer in die Skeppingsverbond en Skeppingsopenbaring van die Here. Daarmee het nie-christelike religies nie nodig om alles prys te gee nie; hulle moet slegs progressief van wat hulle besit voortgaan, die Christusopenbaring aanvaar, en so tot volheid kom.

Ek ag onder ons 'n volledige weerlegging van hierdie gedagtes onnodig. Ek lig slegs 'n paar kernsake uit: Ware religie kom slegs voor by Skrifgelowiges, wat die Woord van God aanvaar, glo en ook prakties bely. Vanaf Genesis 3 het teenoor hierdie ware religie pseudoreligies opgekom op inisiatief van Satan. 'n Pseudoreligie kulmineer in Genesis 11, waar die destydse mensheid welbewus vír Satan en téén die HERE gekies het. Vanaf Genesis 12 tot en met Handeling 8 is ware religie slegs te vinde by Israel. Alle ander volke val onder die oordeel, soos Paulus dit in Romeine 1 en 2 beskrywe. Vanaf Handeling 9 (die roeping van die heidenapostel Paulus) tot vandag is die tyd van die ware religie, die tydperk dus van die Christelike geloof wat kom tot alle volke met 'n baie duidelike oproep tot geloof, bekering en heiligmaking.

'n Tweede wortel skiet op uit die *dogmatiese opvattinge* van dialogiste, veral dié oor die algemene openbaring. Dit mag miskien nie heeltemál genoegsaam wees om mense vanuit hulle eie religies tot redding te bring nie. Die algemene openbaring kan egter tog 'n baie belangrike *„stepping-stone*' wees. Selfs in Verkuyl se aangehaalde woorde oor die *„kontak*' tussen God en Boeddha of Mohammed, kom hierdie siening op die algemene openbaring tot uitdrukking. Ek verwys daarteenoor slegs na die Dordtse Leerreëls, Hoofstuk 3/4, par. 4, waar gepraat word van die natuurlike lig wat in die mens na die val oorgebly het en waardeur daar 'n sekere Godskennis bewaar is. Paulus het egter die gevolg daarvan duidelik geskets in Rom. 1 en 2.

Die derde wortel is die *wêreldbeskouing* van dié dialogiste wat hulle uitgangspunt in 'n wêreld wat algaande 'n eenheid word,

neem. Verkuyl bv. voer dit aan as die heel eerste grond vir sy theologia religionum. Die wêreld vorm n' eenheid. Die onderskeie wêrelddele beïnvloed mekaar en daardeur vind wedersydse beïnvloeding van die wêreldgodsdienste plaas. Dit is dan 'n basiese rede waarom dialoog tussen die wêreldgodsdienste nodig is. Dit lyk na 'n nuwe argument met 'n skyn van waarheid. Vanuit die standpunt van die dialogiste moet ons vra: het presies dieselfde dan nie vroeër op kleiner skaal plaasgevind nie? (Vgl. spesifiek D. C. Mulder t.a.p. waar hy probeer om aan sy dialoog-gedagte Bybelse agtergrond te verskaf deur in die godsdien van Israel allerlei ooreenstemmende verskynsels met buite-Israelse godsdienste waar te neem, bv. heilige feeste, middelaars soos profete en priesters, tempel- en offerkultus. Hierdie voorstelling van Mulder dui dan op dieselfde verskynsel op baie kleiner skaal as vandag. In daardie geval sou ons in die Ou Testament baie voorbeelde moes kon vind van dialoog bv. met die godsdienste van die Filistyne en Kanaäniete. Ou Testamentici soos Holwerda en Vonk, het egter afdoende aangetoon dat die opvatting van Mulder geen grond het nie: Die hele O.T. en hele Israelitiese religie bestry en weerlê die pseudo-religies waarmee Satan die Verbondsvolk welbewus omring het! Hoe kan ons vandag vreedsame dialoog en vreedsame naasbestaan d.m.v. dialoog bepleit omdat die verander(en)de wêreldsituasie met groter kommunikasie dit noodsaak. Inteendeel, die groter wêrelddeenheid vandag en die gemakliker kommunikasie tussen wêrelddele en volkere benadruk juis die missionêre, verkondigende, taak van die Christelike Gemeente. Die moontlikhede om aanhangers van pseudo-religies wat basies hulle self probeer verlos oor die verlossing van Jesus Christus alleen toe te spreek, was nog nooit so onbeperk as tans nie.

Die vierde wortel van die dialoog-gedagte word gevind in die *hermeneutiese opvattinge* van die dialogiste. In die reëls vir die verklaring van die Skrif het in die jongste tyd geweldige en ingrypende veranderinge plaasgevind. Van die geloof dat die Skrif die Woord van God is en as sodanig algehele gesag dra, ook in sy uitleg, het min oorgebly. Pleks van te vra na die oorspronklike betekenis van 'n Skrifwoord en wat dit in die situasie van vandag vir ons almal beteken, word slegs 'n kontemporêre betekenis gesoek, of Skrifwoorde word vasgekoppel aan die ontstaanstyd en betekenis daarvan vir vandag ontken.

CAMPS bv. erken wel dat die Skrif ander religies kritiseer, maar hy redeneer dit weg deur te sê: „Maar ons moet oppas en die tekste sien in die lig van die konteks van die tyd: Monoteïsme was toe op die verdediging en dit is nie die regte konteks om 'n ander religie regverdig te beoordeel nie.” Dit is amper oorbodig om dit te sê: Op hierdie manier kan jy nie net enige Skrifwoord die swye oplê nie, maar die **HERE Self** ook!! Trouens, om in Camps se eie gedagtegang te redeneer: Vandag is die ware monoteïsme net so op die verdediging as in die Bybelse tyd. As sodanig het daar dus niks verander nie, en kan ons maar dieselfde Skrifwoorde en dieselfde Skrifuitleg toepas soos wat bv. Josua dit moes

doen. HONIG weer pas die Skrif aan by die situasie van vandag. Hy staan kontekstualisasie voor: „Dat ons in teenstelling tot toepassing van die universele Evangelie in die lokale kultuur, nou 'n antwoord wil laat ontstaan in dialoog met die omringende wêreld.” Dit is vir my meer as duidelik dat ons hier nie meer te make het met 'n gesonde hermeneutiese beskouing nie, maar met 'n soort van elk-vir-homself hermeneutiek, wat die Skrif meer laat buikspreek as spreek

Die vyfde wortel van die dialogistiese opvatting hang ten nouste met die voorgaande saam, nl. die *eksegetiese praktyk*, waar die gevaar en swakheid van die dialogiste na vore tree.

D. C. MULDER sê dat die oordeel van die Israelitiese denkers en skrywers nie altyd negatief oor die godsdienste van die volkere was nie en dat ons soms selfs die insig aantref dat God Homself ook met ander volke besig hou en dat Sy Naam ook onder ander volke vereer word. Hy verwys na Amos 9:7 en Maleagi 1:11. AMOS 9:7 — die eerste ses verse beeld baie plasties uit die toorn van die HERE teen Sy volk. Hy sê dat hulle Hom nêrens sal kan ontvlug nie, die HERE slaan nie net Sy volk nie, maar Sy straf laat die hele wêreld bewe. Daarop volg vers 7: „Is julle nie vir My soos die kinders van Kus nie, o kinders van Israel?, spreek die HERE. Het Ek Israel nie uit Egipteland laat optrek en die Filistyne uit Kافتor en die Arameërs uit Kir nie?”

Hierdie vers beteken dat die HERE vir Israel sê dat Hy die vloedgolf van volksverhuisings gebruik het as deel van Sy verlossingsdade t.o.v. Sy uitverkore volk. Mulder daarenteen trek hier presies die omgekeerde konklusie, nl. dat die HERE dieselfde verlossing verrig ten gunste van die ander volke wat genoem word. Dit is vir my heeltemal duidelik dat Mulder die bal mislaan. Die verlossingsdade van die HERE, wat Hy ten gunste van Sy, onverdiend uitverkore, volk Israel gedoen het, gaan hier voorop.

MALEAGI 1:11: „Want van die opgang van die son tot sy ondergang toe is My Naam groot onder die heidene; en in elke plek word tot eer van My Naam reukwerk gebring en 'n rein offer: want My Naam is groot onder die heidene, sê die HERE van die leërskaar.” Ek erken dat ons hier 'n baie moeilike teks het. Ons moet dit egter nie geïsoleerd van ander Skrifgedeeltes lees nie. Ek stem saam met Keil¹⁸, dat ons hierdie vers futuraal moet verstaan. Ek voeg by dat ons hier nie te doen het met 'n algemene goedkeuring van pseudo-religies nie, soos wat Mulder wil impliseer nie.

(1) Die woorde „in elke plek” kán nie slaan op die heidense offeraltare nie, omdat dit in stryd sou wees met Deut. 12:5—6, waar die HERE een plek verkies, juis in teenstelling met die baie offerplekke wat die heidene, op heuwels en onder groen bome, vir hulle afgodediens ingestel het. (2) Wanneer die Samaritaanse vrou in Johannes 4 sê, dat Jerusalem die enigste plek vir aanbidding is, dan ontken Christus dit allermens (vs. 20). Hy sê: Die uur kom, en dit is nou, d.w.s. met Sy koms het die Nuwe Testamentiese bedeling aangebreek, sodat die Vader oral in gees en in waarheid

aanbid kan word! (3) Ons moet selfs op sogenaamde klein dingetjies let! Daar word hier van 'reukwerk' gepraat. Vonk¹⁹ sê daarvan: Die spysoffer beeld die goeie werke uit, en die reukwerk is die gebede van die gelowiges. En ek dink dat selfs Mulder dit nie sal durf beweer van die heidense offers nie. (4) Daar is sprake van 'n *rein* offer wat 'n spysoffer is. En hier kry ons die sterkste bewys dat hier nie gunstig in die teenwoordige tyd oor die heidense offerdiens gepraat word nie. Vonk toon aan dat 'n *rein spysoffer* by Israel juis die antiese met die heidene benadruk. By Israel word 'n rein spysoffer *sonder* heuning gebring terwyl die heidene dit juis *met* heuning gebring het.

Ons konklusie t.o.v. Maleagi 1:11 is dat die moeilike teks op die toekoms, na die koms van die Middelaar, slaan. Blauw²⁰ sê dan ook tereg: „Die heilstyd lê aan die grense van die geskiedenis en val saam met die verskyning van die Messias.... Slegs deur loslating van eie volk ens. en intrede in die kring van Israel kan heidene nou reeds deel in die heil.”

MULDER en baie ander dialogiste voer gedurig Handeling 14 en 17 aan as bewys vir hulle stellings. Handeling 14 beskryf die gebeure in Listre. Paulus verkondig op straat die Evangelie. 'n Kreupel man word deur hom genees. Die bevolking gaan oploop en wil aan Barnabas en Paulus offer omdat hulle dink die gode (Zeus en Hermes) het onder hulle verskyn. Toegee, ás Paulus in die omstandighede 'n dialoog met die mense sou aangeknop het, sou dit 'n baie sterke argument in die guns van die dialogiste gewees het.

Die teenoorgestelde is egter die geval. Popma²¹ stel dit pragtig: „As dit hoegenaamd waar is dat daar 'n innerlike verwantskap bestaan tussen die oudheid en die Christendom; as ons eenhonderdste sou moet glo van die breë opvatting van die algemene openbaring wat in die heidense lewe soortgelyke motiewe sien as wat in die Christendom voorkom, dan was Paulus en Barnabas onvergelyklike dwase.... dan het die apostels die goeie saak hier só grondig verraai dat die vader van die leuen dit nie beter kon gewens het nie....”

Wat hou die sogenaamde 'dialoog' van Paulus hier in? (1) Ons *verkondig* aan julle die Evangelie (vs. 15). (2) die *inhoud* van die Evangelie is: *bekeer julle* (vs. 15). (3) Julle moet julle *bekeer van julle nietige dinge* (vs. 15) — 'n sterkere veroordeling van die heidendom is nie denkbaar nie! (4) Teenoor die ydelheid van die Listre-pseudogoddiens stel Paulus *die lewende God* (vs. 15). Hier word die antiese ten volle gepreek. Teenoor die ydelheid van Zeus en Hermes, teenoor die nietigheid van hierdie hele pseudoreligie, stel Paulus en Barnabas die onvoorwaardelike eis tot bekering tot die lewende God. (5) Hierdie lewende God word verder verkondig: Hy het die nasies in hulle eie weë laat wandel (vs. 16), d.w.s., Hy het toegelaat dat hulle hulle afgodediens uitvoer sonder om onmiddellik onder die oordeel van Sy toorn te kom. (6) Ja, Hy het Hom selfs betuig deur reën en vrugbare tye (vs. 17) om nog tyd te laat vir Sy genade, ondanks hulle afgodediens. Dit is veral vers 17 wat die dialogiste aangryp. Maar dit is eksegeties ontoelaatbaar

om so 'n geïsoleerde vers uit te lig en dan te sê: Kyk, hoe goed is die heidene onder die seënende hande van God....

Handelinge 17 handel oor Paulus se optrede en prediking in Athene. (1) Paulus se gees is opstandig oor die baie afgodsbeelde (vs. 16). (2) Hy hou eers samesprekings met die Jode in die sinagoge (vs. 17). (3) Hy word deur die Stoïsynse en Epikureïese wysgere *nie beskou as 'n dialogis nie*, maar as 'n verkondiger *χαταγγελεως* (vs. 18), omd at hy aan hulle die evangelie van Jesus en van die opstanding verkondig het. Hierdie laaste is baie belangrik en onmisbaar om te verstaan wat verder op die Areopagus gebeur. Paulus word genooi *nie* vir samesprekinge nie, maar om te verkondig. Uiteindelik lei die inhoud van sy prèdiking daartoe dat hulle hom wegstuur, d.w.s. verset teen die Evangelie van die opstanding (vs. 32).

Die dialogiste beroep hulle verder op vs. 23 om te beweer dat Paulus in dialoog getree het deur te sê: „Hom, wat julle vereer sonder om Hom te ken, verkondig ek aan julle.” Ek het nog nie 'n beter verklaring gekry as die van Popma²² nie. Eerstens skets hy die sgn. ‚onwetendheidslyn’ in Paulus se verkondiging: die altaar van die *onbekende* God; wat julle dien *sonder om te ken*; en dan vers 30, die *tye van onwetendheid*. Dit is 'n baie skerp veroordeling van die Atheners met al hulle bygelowigheid oftewel ‚vroomheid’ (Paulus gebruik hier die woord *δεισιδαιμονεστερος*, wat albei dié betekenisse kan hê. Dit bevat in elk geval die woord *δαιμων*, wat 'n ongunstige klank het!). Hy praat baie beskeie en versigtig, maar tog duidelik: Julle verkeer in (skuldige) onwetendheid wat sal uitloop op die gerig. Dit is die eerste lyn.

Die tweede lyn dui op *verkondiging van die waarheid met apostoliese gesag*. Die Atheners wéét hy is 'n verkondiger (vs. 18). Hy haak daarby aan in vs. 23: Ek is 'n verkondiger van Hom wat in julle vergadering nie tuishoort nie en julle moet nou 'n slag ophou met julle speletjies. Dit is dwaasheid om 'n onbekende God te vereer. Vlymskerp sê Paulus dit. En dit is vir die sogenaamde wysgere op die Areopagus soos 'n vuishou in die gesig, want hulle reken hulle het nie dwaashede nie. Daarop volg die hoogtepunt in vs. 30 waar die verkondiger Paulus selfs verdwyn. *Die Here self verkondig*: „Ek het die tye van onwetendheid en onkunde oorgesien; maar julle móét julle bekéér. Popma is hier reg in die kol. Want Paulus „dialogeer” hier allermens. Veral die laaste verduidelik dat hy die Atheners aantast in hulle swakste punt, nl. hulle eiewaan van wysheid en kennis, terwyl die HERE dit as onwetendheid en onkunde beskou.

Daar word ook wel opgemerk dat Paulus hom bedien van heidense digters, Aratus („want ons is van God se geslag”) en Epimenides („want in Hom lewe ons, beweeg ons en is ons”), wat sou beteken dat hy hulle as 'n soort „openbaringskanale” beskou. D. K. Wielenga, sendingwetenskaps-lector in Kampen²³), het m.i. afdoende aangetoon wat Paulus se werklike bedoeling was: „As ons nou vra wat Paulus daartoe gebring het om hierdie twee aanhalings op te neem in sy prediking, dan kan geen ander verklaring

gegee word nie as dat dit sy begeerte was om 'n heeltemal korrekte tipering van die standpunt van sy heidense luisteraars te gee.

Hy wou aan hulle heeltemal reg doen in die weergawe van hulle gevoelens. Hy wou die struktuur en inhoud van hulle heidense denkskema's suiwer weergee. Paulus neem hulle volkome ernstig, hy kén hulle gedagtegang . . . . So kry ons dan in Paulus se prediking 'n uiters-skerp probleemstelling van *Revelatio Dei*, en van pseudo-openbaring in die mees-suiwer gekristalliseerde vorm. Dit is die konfrontasie van die digters van die heidendom, teenoor die apostel van Christus. Die keuse is dan: Paulus, of Aratus; Zeus, of die God en Vader van Jesus Christus . . . . Baie ontken die prinsipiële grens tussen Paulus se Evangelie en die wysheid van die volkere en beskou Paulus as 'n geesverwant van die beste uit die Hellene. G'n wonder dat ten einde raad selfs in Gereformeerde kringe mense die hulp inroep van een of ander soort algemene genade."

Hoewel ek slegs vier Bybelgedeeltes bespreek het i.v.m. die eksegetiese agtergrond van die dialogiste, is dit meer as genoeg om duidelik te maak dat dit nie hulle sterkste wapen is nie.

Die sesde wortel van die dialoog-gedagte is die oormatige *selfkritiek*. Skuldigevoelens word deur baie van hulle genoem en aangewakker. Honig neem dit as volledige basis van sy opvatting. David Bosch kan skynbaar nie genoeg daarvoor uitwei nie. Kort gesê: die Sending is in die verlede besoedel deur verbinding aan en samewerking met die westerse kapitalisties-imperialistiese wêreldverowering.

Ek is dankbaar dat Verkuyl in sy afskeidslesing hierdie punt ook genoem het: „Daar is baie aanleiding tot selfkritiek. Maar soms laat die kritici jou dink aan die middeleeuse ‚flagellante‘ — met dié verskil dat die flagellante ten minste nog hulleself geslaan het, terwyl die modernes gewoonlik die vroeëre sendingmense gesel, maar hulleself koester en op die bors slaan vanweë hulle insigte.”

Die belangrikste vraag in hierdie verband is nie of daar foute gemaak is saam met die westerse ‚imperialisme‘ nie, maar wel of die Evangelieverkondiging reg of verkeerd was. Ek wil dan ook die stelling maak dat, ondanks sondes en tekortkomings, die Evangelieprediking van baie sendingmense goed was en grootliks tot die koms van die Koninkryk van Christus onder die heidene bygedra het. Ek beklemtoon: Selfkritiek mag nooit daartoe lei dat ons nou pseudo-religies as legitieme heils- en verlossingsweë náás die Evangelie gaan beskou nie.

DIALOOG teenoor VERKONDIGING

Hier is die Griekse woorde *κηρυττειν*, *κηρυγμα*, *κηρυξ*, *μαρτυρια*, veral eersgenoemde drie belangrik. Enkele konklusies²⁴: Die *κηρυξ*-figuur is as sodanig nie belangrik nie, maar wel sy *κηρυγμα*, nl. die boodskap wat hy suiwer moet aflewer. Agter hom is altyd sy opdrag-gewer.

Die Nuwe Testament gebruik die *κηρυσσω*-groep nie met filosofiese betekenisse nie, maar met die oog op die openbare lewe. Die

woord *κηρυξ* kom slegs driemaal voor, omdat die WERKLIKE PREDIKER GOD SELF is. Die BOODSKAP IS BELANGRIKER AS DIE BOODSKAPPER. Die inhoud van die boodskap word NIE BEPAAL DEUR DIE TOESTAND VAN DIE HOORDERS NIE, net so min as DEUR DIE PREDIKER SE BESKOUINGS. Friedrich sê: „The *κηρυγμα* is fixed in advance. At the heart of it stands the Lordship of God . . . . To some the Christ who is preached is *σκανδαλον* and *μωρια*, to others the *δυναμις θεου* and the *σοφια θεου*, 1 Cor. 1 : 23 f. One does not preach the myth of a dying and rising god, nor a timeless idea, but a once-and-for-all factual event: The life of Jesus, His historical manifestation (Acts 9 : 20; 19 : 13). The reality of the resurrection constitutes the fulness of the early Christian *κηρυγμα*. The preaching of the N.T. WILL NOT BROOK ANY ADMIXTURE (Gal. 5 : 11). Its radicalism causes offense and repulsion, and brings persecution and affliction on the preachers.” *κηρυσσειν εν ευαγγελιξεισθαι* is dikwels SINONIEME. Ek wens die dialogiste wil 'n slag by hierdie werklike geleerde in die leer gaan!

Ten aansien van *μαρναγγελ*: Dit word min of meer dieselfde sin as *κηρυγμα* gebesig. Ook hier gaan dit om die PROKLAMASIE, met op die agtergrond die gedagte dat die verkondiger self GETUIE was en eerstehandse kennis het. Paulus noem, in Hand. 13 : 31—32 die dissipels *μαρτυρες*, maar hyself en Barnabas kan niks meer as *ευαγγελιξεισθαι* wees nie, d.w.s. hulle was nie oog- en oorgetuies nie.

ENKELE KONKLUSIES

Die Skrif verplig nooit 'n dialoog met die heidense godsdienste of hulle aanhangers nie. Daarteenoor getuig die hele Skrif dat BUIITE ISRAEL GEEN HEIL IS nie, soos die Nederlandse Geloofs-belydenis dit ook suiwer stel dat BUIITE DIE KERK GEEN SALIGHEID is nie, Jesaja 43 : 9—13 en 44 : 7—11. Die verkondiger is niks nie. Die VERKONDIGING EN DIE BOODSKAP IS ALLES. Sels veranderende wêreldomstandighede en sogenaamde veranderinge in die wêreldgodsdienste mag ons nie van hierdie Goddelike à propos afbring nie. Die KERK HET, ook in 1980 en volgende jare, DIE ENIGSTE WERKLIKE LEWENDE WOORD, VAN DIE ENIGSTE WERKLIKE LEWENDE GOD, vir die wêreld. Soms is dit 'n skandalon, soms dwaasheid in die oë van die hoorders. Dit maak vir ons nie saak nie. As óns getrou dié Woord verkondig, sál die Koninkryk kom.

(Referaat op Sendelinge-konferensie, Potchefstroom, 1980-11-04).

VOETNOTAS

- 1 D. J. Bosch „Crosscurrents in modern mission’, *Missionalia* Vol. 4 No. 2, Pretoria, 1976
en
Heil vir die Wêreld’, Pretoria, 1979; hfs. 4 en passim.
- 2 a.w. bls. 35.

- 3 J. Verkuyl ‚Inleiding in de nuiewere zendingwetenskap’, Kampen, 1975, bls. 487.
- 4 Meeste aanhalings het ek in Afrikaans vertaal.
- 5 J. Verkuyl ‚De onvoltooide taak der wereldzending’, Kampen, 1978, bls. 10.
- 6 J. R. Stott ‚Facing the new challenges’, PACLA-conference, Kenya, 1978 bls. 249
- 7 D. C. Mulder, in ‚Zending op weg naar de toekomst’, feesbundel vir Verkuyl, Kampen, 1978; art. ‚Dialog as zending’, bls. 137 vv.
- 8 A. Camps, in dieselfde bundel: ‚Is it necessary to preach the Gospel to men of other faiths’, bls. 128—136.
- 9 A. G. Honig, in dieselfde bundel: ‚De toekomst van de missiologie’, bls. 243—256.
- 10 M. M. Thomas op die Wêreldraad se konferensie in Bangkok, 1973.
- 11 P. Knitter: ‚The challenge of the world religions: a new context for Christian Theology’; *Verbum SVD* 19 : 1/2, 1978, bls. 44.
- 12 K. Rahner: ‚Schriften zur Theologie’, deel V, 1962, Einsiedeln.
- 13 H. R. Schlette: ‚Die Religionen als Thema der Theologie’, 1963, bls. 108—112, Freiburg.
- 14 J. Heislbetz: ‚Theologische Gründe der nicht-christlichen Religionen’, Freiburg, 1966, passim.
- 15 a.w. Inleiding, bls. 476 vv.
- 16 In Kittel: *Theological Dictionary of the New Testament*; Eerdmans, s.v.
- 17 Schrenk in idem, s.v.
- 18 C. F. Keil: *Commentary on the Minor Prophets*; II, Edinburgh, 1874, a.l.
- 19 C. Vonk: *De voorzeide Leer, I b, Leviticus*; Barendrecht, 1963, bls. 196.
- 20 J. Blauw: *Goden en menses*; Groningen, 1950, bls. 63.
- 21 K. J. Popma: *De oudheid en wij*; Kampen, 1948; bls. 96 vv.
- 22 K. J. Popma: *Eers de Jood, maar ook de Griek*; Franeker, 1950, bls. 74 vv.
- 23 D. K. Wielenga, JDzn: *De akker is de wereld*; Amsterdam, 1971; bls. 9 vv.
- 24 in Kittel: *Theil. Dict.* s.v.